

ВІДГУК

**офіційного опонента про дисертацію Ірини Михайлівни Запужляк
«Структурні та семантичні особливості фразеологізмів із компонентом
на позначення неживої природи в англійській та українській мовах»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і
типологічне мовознавство**

Фразеологізми як яскраві репрезентанти взаємодії мови та культури відіграють особливу роль у формуванні мовної картини світу і ставали об'єктом активних наукових пошуків багатьох лінгвістів у різних аспектах і в різних мовах (Н. Венжинович, Л. Скрипник, М. Алефіренко, Н. Амосова, В. Жуков та ін.). Проте недостатньо уваги приділено міжмовному вивченню їх особливостей у мовах різного ступеня спорідненості та вербалізації концептів, які віддзеркалюють певні фрагменти дійсності.

Рецензована праця виконана в межах структурно-системного підходу до дослідження фразеологізмів, який дає змогу проаналізувати їхні структурні та семантичні особливості в англійській та українській мовах, які увиразнюються на тлі контрастивного аналізу, набувають глибшого осмислення. Варто зазначити, що незважаючи на чималу кількість праць із фразеології в досліджуваних дисертанткою мовах, проте комплексний порівняльний аналіз фразеологічних одиниць із компонентом на позначення неживої природи у віддаленоспоріднених мовах ще не був предметом окремих лінгвістичних розвідок. У зв'язку з цим не викликає ніяких сумнівів актуальність пропонованого дослідження та його наукова новизна, яка полягає в тому, що вперше здійснено структурний і семантичний аналіз ФО з компонентом на позначення неживої природи в зіставному аспекті на матеріалі англійської та української мов, описано лінгвокультурні особливості світосприйняття носіїв двох мов, відображеного в межах матеріалу дослідження та встановлено перелік об'єктів неживої природи, які набули культурної значущості для представників англосмовної та українськомовної спільнот.

Відродно, що комплексний порівняльний аналіз фразеологічних одиниць із компонентом на позначення неживої природи здійснюється на базі значного за обсягом емпіричного матеріалу (2822 одиниці), дібраний із лексикографічних джерел.

Дисертація має логічну структуру, зумовлену поставленою метою і завданнями дослідження. Вона містить вступ, три розділи із висновками до кожного, загальні висновки, список використаної літератури (336 найменувань). Вигідно доповнюють дослідження додатки, в яких представлено кількісні та процентні показники концептів досліджуваних фразеологізмів.

У першому розділі *«Теоретичні засади вивчення фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах»* (с. 25–86) окреслено підходи віднесення одиниць до домену фразеології, до визначення фразеологізму, до класифікації фразеологічних одиниць у різних мовах, розкрито суть поняття «нежива природа» та його складові елементи, висвітлено етапи дослідження. Запропонована дисертанткою процедура зіставного аналізу видається науково виваженою, оскільки базується на методиці комплексного зіставного семантичного аналізу фразеологічних одиниць із компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах.

Проблемі структурних особливостей досліджуваних фразеологізмів присвячений третій розділ *«Структура фразеологізмів із компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах»* (с. 89–158). Заслугує схвалення спроба авторки вирішити проблему системної класифікації фразеологізмів спираючись не лише на семантичний, але й морфологічний та синтаксичний критерії. За такого зіставного структурного підходу це дає підстави пошукачці для виокремлення таких категорій фразеологічних одиниць із компонентом на позначення неживої природи: 1) лексичні одиниці, які охоплюють а) складні слова (англ. *jerk-water* ‘неважлива особа’) і б) словосполучення (англ. *as old as hills* ‘дуже старий’,

укр. *як у воду канути* ‘безслідно зникнути’) та 2) синтаксичні одиниці, до яких належать речення (наприклад англ. *many drops of water will sink a ship* ‘багато маленьких кроків приведуть до значного результату’, укр. *земля горить під ногами* ‘для кого-небудь становище стає критичним, безвихідним’)

Дослідження структурно-граматичних особливостей англійських та українських фразеологічних одиниць уможливило виявлення їхнього нерівномірного розподілу за граматико-структурними типами (дієслівні, субстантивні, ад’єктивні, адвербіальні та вигуківі) з констатацією домінування в аналізованих мовах дієслівних словосполучень із прямим і непрямым додатком. Цікавими є висновки дисертантки про ізоморфні та аломорфні риси досліджуваних фразеологізмів із домінуванням аломорфних структурних моделей у зіставляваних мовах та обґрунтуваннями лінгвальними й екстралінгвальними причинами.

У третьому розділі «Семантичні особливості фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах» дослідниця розподіляє досліджувані одиниці на тематичні групи «Літосфера» «Гідросфера» «Атмосфера та космос» в залежності від приналежності референта до певної оболонки землі, твердої / водної / та газоподібної і виокремлює 73 концепти, які вербалізуються за допомогою фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах, 47 з яких є ізоморфними.

Наскрізний зіставний аналіз фразеологізмів із компонентом на позначення неживої природи дозволив Ірині Михайлівні простежити подібності й відмінності досліджуваних одиниць за структурою, семантикою, кількісними параметрами, що поглибило розуміння світосприйняття двох аналізованих лінгвокультур.

У висновках чітко відбито основні результати проведеного дослідження фразеологічних одиниць. Загальні висновки корелюють із поставленими в роботі метою та завданнями.

Відзначаючи ґрунтовність аналізу структурних та семантичних особливостей фразеологізмів із компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах, важливість одержаних результатів, загальних висновків, укажемо й на ті положення, які викликають сумніви, сприймаються неоднозначно і спонукають до дискусії.

1. Дисертантка зазначає, що ілюстративний матеріал був дібраний методом суцільної вибірки з семи фразеологічних словників англійської мови, зокрема з «Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs» і «The American Heritage Dictionary of Idioms» (с. 80), однак щодо варіативності мови і її кореляції з досліджуваними одиницями додаткових коментарів у тексті роботи немає. Виникає запитання: чи прослідковуються відмінності у структурі та семантиці фразеологізмів британського, американського та інших варіантів англійської мови?

2. Впадає в око значна кількісна різниця матеріалу дослідження, а саме: 2030 фразеологізмів англійської мови та 792 фразеологізми української мови. Водночас дисертантка стверджує, що «використання системи Google в пошуку словосполучення *твердий, як камінь* саме у такому формулюванні видає більше, ніж 1600 випадків; *білий, як сніг* – більше 30000 випадків; *холодний, як лід* – більше 38000» (с. 116). Можливо, варто було доповнити дослідження текстовим матеріалом сучасних художніх та публіцистичних творів які б нівелювали кількісну різницю?

3. Іноді в заявленій праці натрапляємо на мовні невправності: не відповідає орфографічним нормам написання російських прізвищ Авалиани, Бабкин, Лебедев, Шанский (с. 25, 73), пунктуаційним нормам – На думку Г. М. Удовиченка «Фразеологізми – це...» (с. 28), вирази, тощо (с. 26), багатовершинні. [192, с. 209–212] (с. 34, 36), такі дослідники як (с. 25, 27), небажані кальки: оточуючий світ (с. 65), розглядувані явища (с. 72, 74); недотримання евфонічних чергувань *у – в, з – із* (с. 29, 178, 180, 187 тощо).

Міркування, побажання та окремі зауваги, прокоментовані у відгуку, не заторкують концептуальних положень дисертації, мають характер дискусійний і не зменшують наукової ваги виконаного дослідження. Загалом рецензовану працю вирізняє детальність аналізу, вдумливе залучення багатого емпіричного матеріалу, дисертантка володіє методами наукового пошуку.

Подана до захисту дисертація Ірини Михайлівни Запухляк має належний теоретичний і прикладний рівні виконання, відповідну наукову культуру аналізу й опису матеріалу, належну кількість і якість зібраних, систематизованих і класифікованих фактичних даних. Робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, результати якого, безперечно, мають не тільки теоретичне, але й практичне значення. Висновки цілком логічні, вони не тільки узагальнюють виконаний аналіз, але й окреслюють перспективу дослідження проблеми. Основні положення дисертації достатньо апробовані на різного рівня науково-теоретичних форумах і конференціях. Із заявленої проблеми авторка опублікувала достатню кількість праць – 16, із них 7 – у фахових виданнях України, одна – у закордонному виданні, 9 тез доповідей на наукових і науково-практичних конференціях. Знайомство із цими публікаціями переконує, що концептуальні положення дисертації знайшли адекватне висвітлення в них. Авторка повною мірою використовує напрацювання цих публікацій у структурі своєї роботи.

Сказане дає підстави стверджувати, що дисертація Ірини Михайлівни Запухляк, подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство відповідає пунктам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015, №1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016) щодо кандидатських дисертацій, а її авторка Ірина Михайлівна

Запухляк заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
НУ «Києво-Могилянська академія»

Л. В. Серін

